

УДК 7.06.

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-22>

Володимир ЗАБОЦЬКИЙ

аспірант другого курсу, Інститут практичної культурології та арт-менеджменту зі спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, вул. Лаврська, 9, корп. 15, м. Київ, Україна, 01015

ORCID: 0000-0002-7575-4451

Бібліографічний опис статті: Забоцький, В. (2024). Мистецтвознавча експертиза як інструмент атрибуції культурних цінностей. *Fine Art and Culture Studies*, 3, 157–164, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-22>

МИСТЕЦТВОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ІНСТРУМЕНТ АТРИБУЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Метою статті є окреслення сучасних проблем мистецтвознавчої експертизи, які обумовлені розвитком нових художніх практик у ХХ–ХХІ ст., нових технологій, зростанням арт-ринку та перетворенням колекціонування предметів мистецтва на важливу репутаційну та фінансову інвестицію. В обігу з'являються нові оригінальні твори, з якими експерти досі не мали справи, а також і вдосконалені підробки. У зв'язку з цим мистецтвознавча експертиза та одне з її основних завдань – атрибуція культурних цінностей, набули надзвичайної важливості: від результатів експертизи залежить визначення цінності і вартості досліджуваних об'єктів, дотримання прав їхніх авторів, репутація і вигода нових власників, продавців-посередників, а також авторитет музейних інституцій, які виступають не лише зберігачами культурної спадщини, а й еталонними експертними інституціями. **Методологія дослідження** ґрунтується на структурно-функціональному методі, який розглядає мистецтвознавчу експертизу та художнє, інституційне і ринкове середовище як тісно пов'язані явища. **Наукова новизна** роботи полягає в окресленні актуальних проблем та прогалів в українському мистецтвознавчому полі, у якому доволі мало приділяється уваги питанням експертизи творів сучасного мистецтва та актуальним проблемам українських художників, чії роботи часом стають предметом суперечок з приводу атрибуції, порушення авторських і майнових прав. **Висновки.** Через появу нових мистецьких технік, розвиток нових технологій та зростання арт-ринку атрибуція культурних цінностей і предметів сучасного мистецтва зіштовхується з новими проблемами: майстерним фальсифікатом, новими матеріалами, з якими фахівці мають невеликий досвід роботи, а також значним тиском сторін, зацікавлених у однозначних результатах експертного дослідження. Розв'язанню цих питань сприятимуть постійний обмін досвідом з іноземними колегами, розширення навчальних програм, вироблення єдиних чітких стандартів експертної діяльності, які б враховували усе розмаїття художніх технік та практик, а також усі нюанси, пов'язані із захистом авторських та майнових прав.

Ключові слова: мистецтвознавча експертиза, атрибуція, культурні цінності, мистецтво, арт-ринок, авторське право, репутаційна інвестиція, мистецтво як інвестиція.

Volodymyr ZABOTSKYI

Second-year postgraduate student, Institute of Practical Cultural Studies and Art Management, specializing in “Fine Arts, Decorative Arts, Restoration” at the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts, 9 Lavrska St, Building 15, Kyiv, Ukraine, 01015

ORCID: 0000-0002-7575-4451

To cite this article: Zabotskyi, V. (2024). Mystetsvoznavcha ekspertyza yak instrument atributsii kulturnyx cinnostei [Art expertise as a tool for the attribution of cultural values]. *Fine Art and Culture Studies*, 3, 157–164, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-22>

ART EXPERTISE AS A TOOL FOR THE ATTRIBUTION OF CULTURAL VALUES

The purpose of the article is to outline the modern problems of art examination, which are caused by the development of new artistic practices in the 20th–21st centuries, new technologies, the growth of the art market and the transformation of collecting art objects into an important reputational and financial investment. New original works appear in circulation, with which experts have not yet dealt, as well as improved forgeries. In this regard, art expert examination and one of its main tasks – the attribution of cultural values, have acquired extreme importance: the determination of the value and cost

of the examined objects, the observance of the rights of their authors, the reputation and benefit of new owners, sellers-intermediaries depends on the results of the examination, as well as the authority of museum institutions, which act not only as custodians of cultural heritage, but also as reference expert institutions. **The research methodology** is based on the structural-functional method, which considers art historical expertise and the artistic, institutional and market environment as closely related phenomena. **The scientific novelty** of the work consists in outlining the current problems and gaps in the Ukrainian art history field, in which relatively little attention is paid to the issues of examination of works of modern art and current problems of Ukrainian artists, whose works sometimes become the subject of disputes regarding attribution, violation of copyright and property rights. **Conclusions.** Due to the emergence of new artistic techniques, the development of new technologies and the growth of the art market, the attribution of cultural values and objects of modern art faces new problems: masterful forgery, new materials with which specialists have little experience, as well as significant pressure from parties interested in unambiguous results expert research. The solution of these issues will be facilitated by the constant exchange of experience with foreign colleagues, the expansion of educational programs, the development of uniform clear standards of expert activity that would take into account the diversity of artistic techniques and practices, as well as all the nuances related to the protection of copyright and property rights.

Key words: art expertise, attribution, cultural values, art, art market, copyright law, reputation capital, art as an investment.

Актуальність теми. У сучасній культурі суттєво змінилося уявлення про предмети мистецтва, або, ширше, культурні цінності, які включають у себе велике коло об'єктів, які мають художнє, історичне, етнографічне, наукове значення. Ще від початку ХХ ст. художні практики зазнали суттєвих змін: ряд художників-новаторів, серед яких передусім називають Марселя Дюшана, змінили уявлення про те, що таке мистецтво. Відтоді сутнісною відмінністю предмета мистецтва від об'єкта, який мистецтвом не вважається, є лише ідея, вкладена художником. Предметом мистецтва і культурною цінністю може стати будь-який об'єкт, обраний художником і наділений певним сенсом. Це може бути звичайний чоловічий пісуар, презентований Дюшаном як концептуальна скульптура «Фонтан», чи коробка, яка нагадує звичайне пакування, як, наприклад, фанерні ящики під назвою «Коробки Брілло» від Енді Ворхола. Світові мистецтвознавці і експерти тепер мають справу з дуже великим переліком об'єктів та матеріалів, які використовуються у сучасному мистецтві. В Україні найпоширенішим видом мистецтва, який користується попитом на ринку і займає провідне місце у музейних установах, є живопис. Але час не стоїть на місці: і ринок, і музейний простір поступово «молодшатимуть» та поповнюватимуться новими зразками сучасного візуального мистецтва.

Із другої половини ХХ ст. відбувся стрімкий розвиток і глобалізація арт-ринку, а мистецтво набуло статусу фінансового інструменту та серйозної репутаційної інвестиції. Звичайно, це стосується творів лише добре відомих авторів, а також цінних предметів антикваріату. Тож від належної атрибуції творів мистецтва залежить

репутація і вигода багатьох осіб та інституцій. Музеї, перед якими стоїть питання виживання в умовах, коли чимало звичних активностей переходять в онлайн-формат, теж мають бути зацікавленими у оновленні своїх колекцій, їх належній атрибуції та збереженні свого авторитету.

Створення підробок сьогодні продовжує процвітати. Обіг фальсифікату ускладнився завдяки появі нових високотехнологічних методів мистецтвознавчої експертизи, але й водночас спростилося його створення завдяки новим інструментам та великому масиву знань про мистецтво усіх епох, матеріали і техніки. Цей корпус знань і досвіду доступний не лише фахівцям, а й недобросовісним виконавцям. Крім того, твори сучасного мистецтва, зокрема абстрактного, яке високо цінується на арт-ринку, підробити легше, аніж роботи старих майстрів.

Державні регуляторні механізми, які забезпечують охорону авторських і майнових прав, теж змушують фахівців ретельніше підходити до визначення не автентичності предметів мистецтва, а і їхнього походження та законності володіння ними. Хоча на практиці трапляються випадки недбалого дослідження цих питань. Отож, сьогодні актуальним є постійне вдосконалення мистецтвознавчої експертизи, основною метою якої є адекватна атрибуція – встановлення авторства, періоду створення, походження художньої роботи. Це питання стосується і сфери збереження культурних цінностей, і експертизи творів, які не мають статусу культурної цінності і продаються на сучасному арт-ринку, на якому ім'я художника і автентичність роботи є визначальним фактором, який впливає на ціну.

Аналіз досліджень та публікацій. Критичні зауваження щодо методологічних прогалин в українській мистецтвознавчій експертизі ще на початку 2000-х рр. висловлював А. Карнак (Карнак, 2002). В українському науковому полі існує ряд робіт, які були покликані заповнити ці прогалини і послідовно викласти принципи і методи мистецтвознавчої експертизи: підручник О. Л. Калашникової, призначений передусім для співробітників митниці (Калашникова, 2006); навчальний посібник В. В. Карпова та Ж. З. Денисюк, орієнтований на музейних фахівців (Карпов, Денисюк, 2020); праця Т. Р. Тимченко, присвячена детальному висвітленню методів експертизи творів живопису (Тимченко, 2017). Ці роботи об'єднують орієнтація на культурні цінності, створені на звичних носіях (живопис, скульптура, графіка, різноманітні предмети антикваріату та старожитностей). Питання експертизи, збереження та реставрації творів мистецтва сучасного періоду значно активніше досліджуються іноземними фахівцями. Наприклад, однією з таких дослідницьких платформ була конференція «Автентичність перехідного періоду» («Authenticity in Transition») у Школі мистецтв Глазго у Шотландії, за матеріалами якої у 2016 р. вийшла однойменна збірка статей. Проблеми з експертизою творів сучасного мистецтва в Україні присвячена стаття І. Ворович (Ворович, 2019).

У нашій країні бракує комплексних, ґрунтовних досліджень, присвячених експертизі творів усіх напрямків, включно із різноманітними сучасними техніками, а також усім актуальним проблемам, які можуть виникнути через неналежно проведену мистецтвознавчу експертизу та атрибуцію: це і порушення прав художників та запламування їхньої репутації, і оскарження угод у суді, репутаційні і фінансові втрати музеїв, приватних колекціонерів, арт-дилерів, фахівців аукціонних будинків та ін.

Мета дослідження. Метою статті є окреслення сутності, завдань, можливостей і проблем мистецтвознавчої експертизи та атрибуції в умовах розвитку нових художніх виражальних засобів, технологій та запитів арт-ринку, які вимагають вдосконалених підходів до роботи з великим колом арт-об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Потреба в експертах, які були б спроможними відрізнити оригінал від підробки або копії та встано-

вити походження предмета мистецтва, знайома людству ще принаймні з часів Римської Імперії. Ті мистецькі твори, чий розмір та призначення дозволяли їх досить легко відчужувати та перемішувати (картини, скульптури, ювелірні та декоративно-ужиткові вироби), здавна потребували оцінки вартості і перевірки справжності.

Розвиток вільного ринку предметів мистецтва у період європейського Відродження та відхід від системи патронажу доби Середньовіччя, у якій майстри працювали переважно за попереднім замовленням патрона, супроводжувався вивільненням художників з-під диктату доволі жорстко визначених канонів і правил, зростанням різноманітності художніх технік, матеріалів, стилістичних прийомів. Зрештою у ХХ ст. остаточно відбулося розмиття традиційних уявлень про мистецтво як про точне наслідування природи, а також спрощення виходу на арт-ринок і світ мистецтва в цілому. Поява різних напрямків концептуального мистецтва, у якому ідея може реалізуватися у незвичний для класичного мистецтва спосіб, розвиток інфраструктури арт-ринку, законодавче регулювання обороту культурних цінностей і захисту авторських прав, поява нових технологій постійно ставить складні завдання та виклики перед експертами-мистецтвознавцями.

Мистецтвознавча експертиза – одна з важливих складових у системі експертних досліджень та судових експертиз. Це комплекс заходів, спрямований на виявлення відповідності твору мистецтва тій інформації, яка надається зацікавленими в експертизі особами, а також виявленню нових, досі невідомих даних про об'єкт. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» дає дуже широкий перелік предметів, які можуть належати до культурних цінностей і стати об'єктами експертизи (Закон України, 1999). У «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», затвердженій Наказом Міністерства юстиції України, коло об'єктів мистецтвознавчої експертизи визначено як предмети антикваріату та твори мистецтва, а саме: монументальний та станковий живопис, графіка, декоративно-ужиткове мистецтво, пам'ятки архітектури, скульптури, дрібна пластика, музичні інструменти, нотна література; друкована продукція,

аудіо- та відеозаписи, фотографія (Наказ Міністерства юстиції України, 1998).

Згідно положень вище згаданої Інструкції до головних завдань мистецтвознавчої експертизи належать:

- проведення атрибуції твору (встановлення автора твору, періоду створення роботи, належність до певної школи тощо);

- визначення художнього рівня, історичного значення, культурної цінності та стану твору;

- визначення оціночної або страхової вартості твору;

- визначення відповідності продукції вимогам законодавства про захист суспільної моралі (Наказ Міністерства юстиції України, 1998).

З вище наведених положень можна зробити висновок, що атрибуція є складовою частиною та одним із завдань мистецтвознавчої експертизи. Саме цю мету часто переслідують зацікавлені у експертизі сторони. Атрибуція культурних цінностей є найважливішим, фінальним етапом, від якого залежить статус предмета мистецтва і його ринкова вартість, репутація його власника чи будь-якої іншої особи чи установи, яка займається зберіганням або продажем цього об'єкта. Сутність атрибуції – максимально чітка, наскільки це можливо, відповідь на питання: хто автор, який час створення даної роботи, до якої школи чи періоду вона належить. Крім того, важливим питанням є походження предмета і аспект законності його відчуження. Результатом проведеного комплексу заходів фахівцем-мистецтвознавцем є експертний висновок, який підтверджує або ж спростовує первинну заявлену інформацію про досліджуваний предмет. Атрибуція, здійснена одним експертом чи групою фахівців, може переглядатися, причому не одноразово. Інколи цей процес займає роки.

Один з провідних американський експертів Джерард ван Вайєнберг (Gerard van Wayenbergh) чітко і стисло окреслив основні складові мистецтвознавчої експертизи, яка має на меті належну атрибуцію мистецького твору:

- дослідження походження – вивчення задокументованої історії власності на твір мистецтва від останнього власника аж до його створення, яке включає пошук і аналіз рахунків-фактур, каталогів виставок, товарних чеків та будь-яких інших документів, які можуть ліквідувати прогалини в цій історії;

- стилістичний аналіз – аналіз стилю, композиції, техніки, сюжету на відповідність манері вже відомих, верифікованих робіт художника задля виявлення схожості чи, навпаки, відхилень;

- дослідження матеріалів та техніки – їхня перевірка на відповідність характерним художнім прийомам заявленого автора або певному періоду;

- вивчення іконографічних та символічних елементів – символів, мотивів, характерної візуальної мови, які відповідають роботам певного художника або тому часу, у який мав бути створений твір мистецтва; виявлені аномалії або невідповідності є тривожними сигналами;

- науковий, або технологічний, аналіз – застосування передових наукових методів рентгенографії, спектроскопії, аналізу пігментів тощо, які дозволяють виявити приховані деталі, зміни, пошкодження чи невідповідності;

- перевірка усієї наявної документації – сертифікатів автентичності, листів, висновків експертів і їхньої достовірності;

- порівняння роботи з каталогами-резоне, які є повними списками усіх відомих верифікованих робіт художника;

- історичні та контекстуальні дослідження задля розуміння контексту, в якому було створено твір мистецтва (біографія художника, його оточення, притаманні художні практики і звичаї того часу);

- оцінка стану роботи, пошук ознак старіння, реставрації і їхньої відповідності заявленому віку предмета мистецтва;

- проведення у разі потреби консультацій з іншими визнаними фахівцями в цій галузі для збору додаткових думок і досвіду;

- забезпечення відповідності процесу автентифікації юридичним та етичним стандартам, виявлення та вирішення потенційних проблем, пов'язаних із авторським правом або походженням досліджуваної роботи (Van Wayenbergh).

Ці етапи роботи можна екстраполювати на усі можливі предмети мистецтва, хоча вони стосуються передусім живопису. Сьогодні однієї власне мистецтвознавчої, або знавецької, експертизи недостатньо: подробиці можуть бути настільки віртуозними, а замовники експертизи настільки наполегливими чи впливовими, що лише безпристрасний технологічний аналіз може поставити крапки над «і».

У попередньому столітті і навіть подекуди у столітті XXI технічні засоби дослідження не завжди були інтегровані у комплексну експертизу культурних цінностей. Великий корпус мистецтвознавчих знань, а також вузька спеціалізація на певному напрямку мистецтва є невід'ємним інструментом у атрибуції культурних цінностей, який ніщо не замінить. Проте знавецька експертиза має свої обмеження. Без залучення передових технологій змагатися із вправними фальсифікаторами дуже складно. Сьогодні підробляють найрізноманітніші докази автентичності твору мистецтва: чеки, квитанції, наліпки виставок і аукціонів, фотографії, нібито зроблені у майстерні самого художника (цифровий монтаж можуть видавати за оригінальні світлини).

Один з провідних британських фахівців з реставрації творів мистецтва Майкл Дейлі зауважив, що у сучасних навчальних закладах багато уваги приділяють історії мистецтва та його соціальному контексту, але занадто мало навчають майбутніх експертів тому, що можна було б назвати «криміналістикою» (Alberge, 2019). Історії та теорії мистецтва недостатньо: експерт-мистецтвознавець або реставратор має бути також слідчим, прискіпливим до найдрібніших деталей. В Україні ситуація ускладнюється тим, що багато експертів, на яких покладено обов'язок проведення державної експертизи культурних цінностей, не мають достатнього досвіду роботи із сучасними творами. Доволі часто музеї та інші державні інституції відмовляють власникам творів сучасного мистецтва у проведенні експертизи (Ворович, 2019).

Ще одна проблема – це тиск замовників та інших зацікавлених осіб, з якими доводиться стикатися експертам не лише в Україні, а й в усьому світі. Особливо гостро проблема стоїть у разі експертизи тих робіт, які продаються на вторинному ринку і приписуються дуже відомим художникам. На первинному ринку, де передача створених предметів мистецтва та інших цінностей до нового власника відбувається безпосередньо від самого автора або через первинного посередника-дилера, ризики підробки та проблема з атрибуцією не настільки значні. За життя художника та його найближчого кола осіб, добре знайомих з його творчістю, подібні проблеми не стоять

настільки гостро, як у випадку з творіннями тих авторів, які вже давно померли. Хоча відомі окремі випадки і в українській, і у світовій практиці, коли ще живі художники і їхні найближчі спадкоємці змушені захищати у суді свою репутацію і доводити, що вони не мають жодного стосунку до тієї підробки чи імітації, яку їм намагаються приписати. Наприклад, справа доньки Тетяни Яблонської, Гаяне Атаян, яка у 2006 р. захищала в суді інтереси покійної матері і спростовувала її авторство сумнівної картини, завершилася її поразкою. Однією із зацікавлених сторін у цій справі виступав тодішній міністр культури Д. Табачник, що, як вважає Г. Атаян, і визначило висновок експертизи і вирок суду (Клименко, 2021).

У вторинному секторі арт-ринку, де відбувається подальший обіг предметів мистецтва вже незалежно від автора, питання належної атрибуції є ключовим фактором. На вторинному ринку левову частку продажів становлять роботи тих митців, які вже померли.

Наведемо яскравий приклад, коли ставки на ринку настільки високі, що покупці готові знехтувати сумнівною атрибуцією і домагатися її перегляду. Серед українських митців найбільшу славу і успіх на світовому арт-ринку отримали авангардисти першої половини XX ст.: Казимир Малевич, Олександра Екстер, Олександр Архипенко та інші. З точки зору арт-ринку фігурою номер один в українському мистецтві є Казимир Малевич. На сьогодні серед усіх художників-абстракціоністів світу Малевич за рівнем аукціонних цін посідає другу сходинку. Випереджає його лише американський абстрактний експресіоніст Марк Ротко. Через свою високу цінність роботи українських авангардистів, і Малевича зокрема, часто потрапляють в орбіту інтересів фальсифікаторів та торгівців копіями, які видають за оригінали.

Досі остаточно не поставлена крапка в історії однієї сумнівної картини, яку до 2014 р. приписували Малевичу. Вважалося, що робота під назвою «Супрематизм» була створена ним у 1915 р., але скандал довкола діяльності ізраїльського арт-дилера Іцхака Заруга змусив фахівців звернути увагу на цю роботу та інші полотна, які приписували відомим авангардистам. У 2014 р. Іцхака Заруга та його бізнес-партнера у Німеччині звинуватили у торгівлі підробками (мова йшла про понад 1700 робіт).

У 2018 р. підприємці отримали по кілька років ув'язнення, хоча основне обвинувачення було знято. Кілька вилучених картин, серед яких був і «Супрематизм», фахівці Третьяковської галереї після проведеного дослідження визнали підробками. Картину внесли до великої бази даних «Реєстру втрачених творів мистецтва» («The Art Loss Registry»).

Але у січні 2023 р. технологічна компанія зі США «Co2Bit Technologies» придбала роботу «Супрематизм», як повідомив пресі голова компанії, за восьмизначну суму. До перегляду висновків фахівців з Третьяковської галереї компанія залучила ряд фахівців. Але, як виявилось незабаром, одна з установ, яка нібито підтвердила автентичність картини і пообіцяла внести її у каталог-резоне Малевича, вже давно не існує. У січні 2024 р. «Co2Bit Technologies» позичила картину іншій комерційній компанії для виставки у паризькому Центрі Помпиду, де роботу презентували як оригінальний твір Казимира Малевича. Незабаром Центр Помпиду заперечив інформацію про те, що йому було відомо про картину: його адміністрацію повідомили, що захід матиме характер конференції, а не виставки (Nelson, 2024). Не можна виключати можливість, що картину із сумнівною атрибуцією все ж таки продадуть. Фахівці великих аукціонів на зразок «Сотбі» та «Крісті» звертаються до бази даних «The Art Loss Registry» і перевіряють інформацію про походження предметів мистецтва, тому шанси продати роботу на відомому аукціоні мінімальні. Але у власників картини нібито Казимира Малевича є шанси знайти експертів, які візьмуть на себе відповідальність і дадуть новий висновок про атрибуцію, або знайдуть колекціонера, для якого виставка у Центрі Помпиду буде вагомим аргументом на користь автентичності картини.

Із браком ретельної експертизи стикаються і сучасні українські художники, чиї роботи часом потрапляють на ринок із порушенням законодавства та інтересів художника. Кілька років тому відома художниця Влада Ралко розповіла журналістам про те, як її картина, яка мала б вважатися втраченою, потрапила на один з українських аукціонів (Ралко, 2019). Авторка звернулася до власника аукціону і справу вчасно залагодили. Такі випадки можуть бути непоодинокими, оскільки роботи художників іноді можуть залишатися у арт-

галереях, з якими митець більше не співпрацює. Припиняючи співпрацю з художником, галеристи можуть не віддати йому частину робіт, залишивши їх собі як компенсацію за певні витрати. Формально ці картини чи інші твори мистецтва належать художникові, який вважає їх втраченими або незаконно присвоєними іншими особами. Але галерист вважає їх своєю власністю і може перепродати їх самостійно або скористатися послугами іншого посередника, наприклад, виставити на аукціон. Таким чином, неналежно проведене дослідження походження роботи експертами аукціонного дому наражає покупця на неприємності. Робота хоч і оригінальна, але її автор може оскаржити угоду і заявити про свої права на проданий предмет.

Мінімізувати такі прикрі випадки можуть реєстри втрачених робіт художників (Влада Ралко, зокрема, запропонувала вести українським художникам подібні реєстри), а також каталоги-резоне. Далеко не всі українські митці можуть похвалитися існуванням систематизованих каталогів і архівів. Створення вичерпного переліку всіх робіт митця потребує багато часу (на це можуть піти роки) та фінансових ресурсів. Наявність каталогу-резоне сприяє ефективності мистецтвознавчої експертизи, а також позитивно впливає на зміцнення довіри колекціонерів до робіт художника та зростання цін на них.

Висновки. Мистецтвознавча експертиза, яка сьогодні володіє широким спектром методів знавецької експертизи та технічного аналізу, є важливим інструментом атрибуції культурних цінностей, а також тих предметів сучасного мистецтва, які статусу культурної цінності згідно законодавства ще не отримали. Роль ретельної експертизи зростає дедалі більше у зв'язку із виявленням багатьох підробок, які перебувають в обігу на арт-ринку, і можуть перебувати також і в музейних установах. Через перетворення мистецтва у сучасній культурі на фінансовий інструмент та важливу репутаційну інвестицію питання атрибуції є визначальним для комерційної діяльності та реноме впливових осіб та інституцій.

В Україні актуальною проблемою багатьох фахівців, на яких покладений обов'язок здійснення мистецтвознавчої експертизи, є брак досвіду з різними зразками сучасного мисте-

цтва ХХ–ХХІ ст. та нетрадиційними матеріалами. Цю проблему можуть вирішити постійний обмін досвідом із зарубіжними колегами, а також приведення експертної діяльності до єдиних стандартів, які б враховували нюанси

роботи з усім розмаїттям представлених у сучасному художньому середовищі технік, матеріалів, візуальних виражальних засобів та усі питання, пов'язані із захистом авторських і майнових прав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вороч І. Актуальні проблеми державної мистецтвознавчої експертизи в сучасній Україні. Мистецтвознавство України. 2019. С. 63–67. DOI: <https://doi.org/10.31500/2309-8155.19.2019.185969>.
2. Карнак А. Експертна оцінка в сучасному мистецтвознавстві: проблеми формування єдиних критеріальних підходів // Культура і сучасність: Альманах. Київ : ДАКККІМ, 2002. С. 88–95.
3. Калашникова О. Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей : підруч. Київ : Знання, 2006. 497 с.
4. Карпов В. В., Денисюк Ж. З. Формування мистецьких колекцій: визначення оціночної вартості музейних предметів : навч. посіб. Київ : НАКККІМ, 2020. 112 с.
5. Клименко В. Гаяне Атаян: «Гілка, що виросла з яблуні». *Korydor*. 2021. 8 лютого. URL: <https://korydor.in.ua/ua/stories/haiane-ataian-hilka-shcho-vyroslo-z-iabluni.html>.
6. Про ввезення, вивезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21 вересня 1999 р. № 1068-XIV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>.
7. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.
8. Про реєстр втрачених робіт. Репліка Влади Ралко (Київ). Київ, 2019 р. *Мітец. Сучасне мистецтво України*. URL: <https://mitec.ua/category/artists/ralko-vlada/>.
9. Тимченко Т. Р. Експертиза творів образотворчого мистецтва: живопис (історія та методологія) : навч. посіб. Київ : НАКККІМ, 2017. 120 с.
10. Alberge D. Art forgers face a new challenge from high-tech authenticators. *Financial Times*. 2019. December 2. URL: <https://www.ft.com/content/0a407b1e-efff-11e9-a55a-30afa498db1b>.
11. Authenticity in Transition: Changing Practices in Contemporary Art Making and Conservation. *authenticity in transition*. URL: <https://authenticityintransition.wordpress.com/video-archive/>.
12. Nelson G. Disputed Malevich Painting Tied to Disgraced Dealer Itzhak Zarug Presented as Genuine in Private ‘Exhibition’ at Centre Pompidou. *ARTnews*. 2024. June 6. URL: <https://www.artnews.com/art-news/news/kasimir-malevich-painting-dispute-co2bit-centre-pompidou-1234708956/>.
13. Van Wayenbergh G. What is an art expert analyzing in a painting. *Vwart.com*. URL: <https://www.vwart.com/post/what-is-an-art-expert-analyzing-in-a-painting>.

REFERENCES:

1. Vorovych, I. (2019). Aktualni problemy derzhavnoyi mystetstvoznavchoyi ekspertyzy v suchasniy Ukraini [Actual problems of state art expert examination in modern Ukraine]. *Mystetstvoznavstvo Ukrainy*, 27–32. DOI: <https://doi.org/10.31500/2309-8155.19.2019.185969> [in Ukrainian].
2. Karnak, A. (2002). Ekspertna otsinka v suchasnomu mystetstvoznavstvi: problemy formuvannya yedynykh kryterialnykh pidkhodiv [Expert evaluation in modern art history: problems of forming unified criterion approaches]. *Kultura i suchasnist: Almanakh*. Kyiv : DAKKKIM, 88–95 [in Ukrainian].
3. Kalashnykova, O. L. (2006). Osnovy mystetstvoznavchoyi ekspertyzy ta vartisnoyi otsinkykul'turnykh tsinnostey : pidruch [Fundamentals of art-examination and valuation of cultural values: textbook]. Kyiv : Znannya [in Ukrainian].
4. Karpov, V. V., Denysiuk, Zh. Z. (2020). Formuvannya mystetskykh kolektsiy: vyznachennya otsinochnoyi vartosti muzeynykh predmetiv : navch. posib [Formation of art collections: determination of the estimated value of museum objects: teaching. manual]. Kyiv : NAKKKIM [in Ukrainian].
5. Klymenko, V. (2021). Hayane Atayan: “Hilka, shcho vyroslo z yabluni” [Gayane Atayan: “A branch that grew from an apple tree”]. *Korydor*, February 8. URL: <https://korydor.in.ua/ua/stories/haiane-ataian-hilka-shcho-vyroslo-z-iabluni.html> [in Ukrainian].
6. Pro vvezennya, vyvezennya ta povernennya kulturnykh tsinnostey: Zakon Ukrainy vid 21 veresnya 1999 r. № 1068-XIV [Law of Ukraine on import, export and return of cultural values № 1068-XIV 1999, September 21]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennya Instruktsiyi pro pryznachennya ta provedennya sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsiy z pytan pidhotovky ta pryznachennya sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen: Nakaz Ministerstva yustytisyi Ukrayiny vid 8 zhovtnya 1998 r. № 53/5 [Order of the Ministry of Justice of Ukraine on the approval of the Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies and Scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies № 53/5 (1998, October 8)]. Verkhovna Rada Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> [in Ukrainian].
8. Pro reyestr vtrachenykh robit. Replika Vlady Ralko (Kyiv). Kyiv, 2019 r. [About the register of lost works. Replica of Vlada Ralko (Kyiv). Kyiv, 2019]. Mityets. Suchasne mystetstvo Ukrayiny. URL: <https://mitec.ua/category/artists/ralko-vlada/> [in Ukrainian].
9. Tymchenko, T. R. (2017). Ekspertyza tvoriv obrazotvorchoho mystetstva: zhyvopys (istoriya ta metodolohiya) : navch. posib. [Examination of works of fine art: painting (history and methodology): teaching. manual]. Kyiv : NAKKKiM [in Ukrainian].
10. Alberge, D. (2019). Art forgers face a new challenge from high-tech authenticators. *Financial Times*. December 2. URL: <https://www.ft.com/content/0a407b1e-efff-11e9-a55a-30afa498db1b> [in English].
11. Authenticity in Transition: Changing Practices in Contemporary Art Making and Conservation. *authenticity in transition*. URL: <https://authenticityintransition.wordpress.com/video-archive/> [in English].
12. Nelson, G. (2024). Disputed Malevich Painting Tied to Disgraced Dealer Itzhak Zarug Presented as Genuine in Private ‘Exhibition’ at Centre Pompidou. *ARTnews*. June 6. URL: <https://www.artnews.com/art-news/news/kasimir-malevich-painting-dispute-co2bit-centre-pompidou-1234708956/> [in English].
13. Van Wayenbergh, G. What is an art expert analyzing in a painting. *Vwart.com*. URL: <https://www.vwart.com/post/what-is-an-art-expert-analyzing-in-a-painting> [in English].